

**Phil. B
655**

Philos. 520⁶

Joh. Gottlieb's Philos.

Philos. B. 474.

DISSERTATIONES PHILOSOPHICÆ

PRIOR EXHIBET
QVARVM

SIMPLEX

COMPOSITI GENITRIX

SUIS USIBUS VINDICATUM

EX PLACITIS RECENTIO-
RUM;

POSTERIOR

FATUM

IN RECENTI PHILOSOPHIA

FRUSTRA HACTENUS ET FAL-
SO QUÆSITUM

AUTORE

THOM·CHRIST·HEE,

IVXTA

EXEMPLAR HAFNIENSE

NVNC PRIMVM

IN GERMANIA RECVSÆ.

PRÆFATVS EST

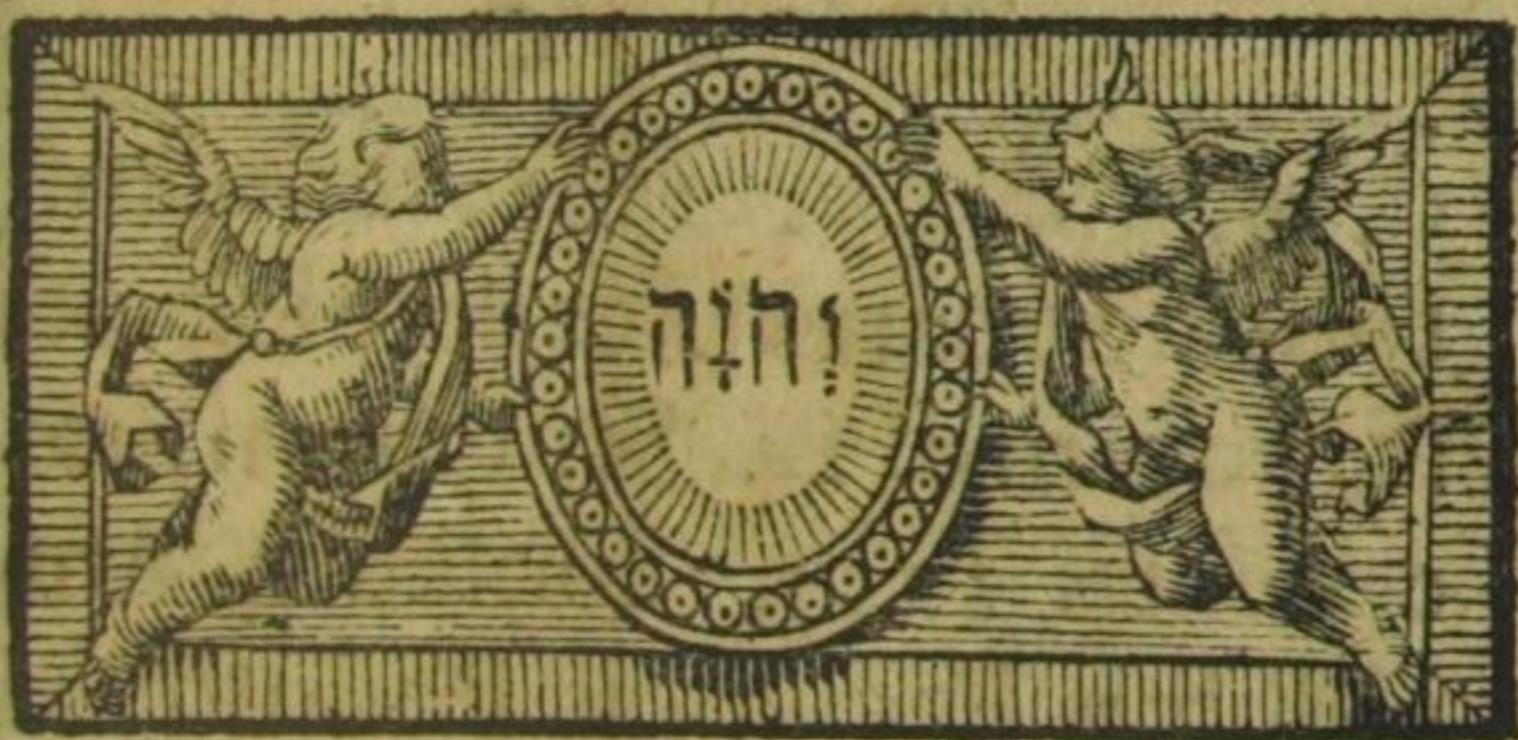
JOHANN, VLRICVS CRAMERV

J.V. & Phil. D.

FRANCOFVRKI & LIPSIÆ,
LITTERIS MÜLLERIANIS

MDCCXXXI.

Sächsische
Landesbibliothek
Dresden

LECTORI BENEVOLO

S. P. D.

JOHANN. VLRICVS
CRAMERV,

J. V. & Phil. D.

Dissertationes hæ Philosophicæ sub censura
Viri insignis Johannis Grammii primum typis descri-
ptæ fuerunt Hafniæ. Priorem
Doctissimus earundem Autor
22 d, 8,

d. 8. Octobr. 1728. consensu
totius Senatus Academicus, po-
steriorem d. 24. Sept. anni præ-
cedentis 1727. consensu Am-
plissimæ Facultatis Philosophi-
cæ in publico Academiæ Haf-
niensis auditorio Eruditorum
disquisitioni submisit. In prio-
ri a Philosophia Wolffiana re-
movet imputationes, quas e
simplicium theoria extorque-
re conati sunt adversarii, quam-
vis infelici prorsus successu,
quemadmodum ostendit No-
ster. In posteriori philoso-
phiam eandem a fati imputa-
tione liberat. Non scripsit, ni-
si singulis probe excussis. Le-
git scripta Wolffiana ea atten-
tione, qua ad eadem intelli-
genda sufficit. Legit scripta
An-

Anti-Wolffianorum, quibus accusations & imputationes horrendæ continebantur. Legit etiam scripta apologetica tum ipsius Philosophi, tum aliorum. Atque ita demum contigit, ut veritati suum decerneret pretium. Quoniam causa Wolffiana magnum momentum trahit in Historia Ecclesiastica & literaria hujus seculi, Dissertation ultraquenon ingrata esse debet utriusque historiæ cultoribus. Quamobrem cum etiam cæteroquin lectu dignissimæ sint, Bibliopolæ suasi, ut eas recudi curaret. Cæterum cum ex §. 8. Dissertationis prioris appareat, viros clarissimos, quos ibidem laudat, sibi persuasisse, Elementis rerum inesse posse vim mo-

a 3 ven-

vendi, falsa imprimis interpretatione loci cuiusdam ex annotationibus in Metaphysicam Wolffianis permotos, quemadmodum Auctor pro acumen suo optime monuit; non inconsultum esse videtur mentem Philosophi distinctius explicare, ne quando in suspicionem erroris adducatur. Vis motrix confuse percipitur in corpore tanquam ente composito, non minus, quam extensio, & notione imaginaria, qua utuntur Mathematici, utitur etiam vulgus, non minus ac extensio per modum rei substantialis repræsentatur. Quemadmodum extensum hoc modo repræsentatum modificabile est per figurass; ita vis motrix mo-

di-

dificabilis per celeritatem. Et sicuti corpora vi extensionis relationem extrinsecam sortiuntur situm; ita eadem operis motricis relationem extrinsecam obtinent directionem. Jam non minus extensi, quam vis motricis ratio in substantiis simplicibus continetur, ut non minus illa, quam hæc per ea, quæ substantiis simplicibus insunt, & cum iis multiplicantur, intelligibili modo sit explicabilis. Quemadmodum vero extensio oritur ex eo, quod non extensum est; ita similiter vis motrix oritur ex eo, quod a vi motrice diversum est. Dubitat autem Philosophus, num per vim perceptivam, qualem Leibnitius Elementis tribuit, distin-

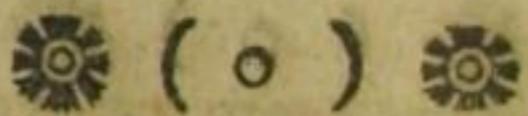
Et ac modo intelligibili expli-
cabilis sit vis motrix , qualis in
composito sive corpore appa-
ret. Etenim quemadmodum
idea extensionis involvit omnia
simplicia , quæ ad aggregatum
aliquid spectant , confuse per-
cepta , & mutationes in singu-
lis factas ac inde resultantes re-
lationes mutuas ad se invicem ;
ita etiam idea vis motricis in-
volvit vires activas singulorum
Elementorum confuse perce-
ptas una cum earum modifica-
tionibus & relationibus inde
ortis maximam partem non-
nisi obscure perceptis. Quod-
si ergo sententia Leibnitiana
de Elementis admitti debet , ne-
cessere est , ut ostendatur , quo-
modo ex vi perceptiva Ele-
men-

mentorum oriatur vis motrix,
sicuti Philosophus docuit ex
Elementis non extensis oriri
extensem. Atque ex his intel-
ligitur, quid sibi velit Philoso-
phus, dum in Annotationibus
in Metaphysicam asseruit, sim-
plicibus rerum materialium
Elementis istiusmodi inesse
debere vim, per quam in-
telligibili modo explicari
possit, cur incorpore perce-
pta vis motrix concipi debeat
per celeritatem & directionem
modificabilis. Neque in his
quicquam admittitur, quod
sit a Philosophia recentiori a-
lienum. Optime enim Carte-
sius docuit, ideas colorum,
quatenus insunt subiecto, non
consistere nisi in multiplici lu-

a s mi-

minis reflexione & refractio-
ne in corpusculis superficiem
corporis constituentibus fa-
ctam, & Wolffius porro osten-
dit in idea colorum non repræ-
sentari nisi singulas istas lumi-
nis mutationes in suis corpu-
sculis, sed ita ut a se invicem
non sint discernibiles, ut idea
oriatur confusa. Similiter igi-
tur vis, quæ inest singulis E-
lementis, continuas mutatio-
nes in singulis subit, nec vis
alii quæ sit ab illis diversa, nec
mutationes aliæ, quam quas vis
in Elementis patitur, dantur.
Nec adeo in idea vis motricis
continentur nisi ideæ singula-
rum virium, quæ insunt Ele-
mentis, una cum earundem
mutationibus, quæ in Elemen-
tis

tis accidunt; sed ita inter se
confusæ, ut a se invicem di-
scernibiles non sint, & multi-
plex mentiatur unum ac indi-
viduum quid in corpore. At-
que ita abunde patere existi-
mo, principiis non minus Phi-
losophi, quam Leibnitii e dia-
metro repugnare vis motricis
in simplici existentiam: perinde
enim est, acsi quis asserere vel-
let, extensionem inesse ipsi sim-
plici. Sane qui Elementis re-
rum extensionem & vim mo-
tricem tribuit; is atomos ma-
teriales tanquam rerum mate-
rialia Elementa in Philosophi-
am introducit, si vel maxime
videri velit ab Atomistarum
sententia alienus. Quod su-
perest, illud adhuc observes
velim,

velim, cum nuper prodierit
Philosophi Cosmologia, Operis
Metaphysici Pars altera, ex ea
utrique dissertationi lucem u-
berrimam affundi posse. Impri-
mis autem notandum venit,
Philosophum in isto opere ne-
xum rerum haetenus parum
intellectum adeo late explicat-
se, ut, quam differat a fato, lu-
ce meridiana clarus inde elu-
cescat. Marburgi Cattorum
d. 6. Junii A. 1731.

PRÆ-

PRÆFATIO AUTORIS
 DISSERTATIONI PRIORI
 PRÆMISSA,
 LECTOR CANDIDE!

Suspensa velis præ foribus insignia,
 ex quibus, quid intus habet *Philosophia recentior Leibnitio-Wolffiana*, dijudicari velint in diversum sentientes, ea paucis accipe. *Est modesta detedio Viri cujusdam famigeratissimi (a), ubi in rubrica statim Systema Metaphysicum Wolffii, Philosophi olim Hallensis, nunc Marpurgensis præclarri, falsum & noxiū salutatur, in progressu vero operis maxime erroneous & absurdissimum pag. 92. quod Enthusiasmo & Naturalismo favet p. 121. genuinum & formalem Spinosissimum continet pag. 147. in sua applicatione moralitatem & Religionem tollit & ad Atheismum tam theoreticum, quam practicum perducit pag. 148. Est Systema Idealistico-Materialisticum ab.*

(a) Joachimi Langii, Theologæ Professoris Hallensis.

absurditatibus plenum p. 177. chimæras
 continens & *Pseudophilosophica porten-*
ta p. 205, &c. &c. Aliud Viri non minus
 noti (b) exstat *Judicium;* per hæc Philo-
 sophemata viam ad *Atheismum sterni,*
Providentiam Divinam negari, Funda-
 mentum *omnis Religionis* & cultus divi-
 ni tolli, omne malum a *Deo derivari,* o-
 mnes divinas leges, omnem moralitatem,
principia omnis Religionis ita penitus e-
verti, ut ne Religio gentilis consistere va-
leat cum his hypothefibus, multo minus
Christianæ p. 123. 124. 125. Editionis illius
 cum Annotationibus Philosophi. Vide,
 quam & ornant hæc elogia tertiam Præfa-
 tionem tertiae Editionis Metaphysicæ
 Wolffianæ. Licebit etiam nominare *Di-*
sputationem Philosophicam de 4. Fictis
 Simplicium Speciebus, habitam (c) Fra-
 nequeræ A. 1727. & recusam Halæ, cuius
 pagina I. §. I. Rationem philosophandi
 Leibnitio-Wolffianam, ceu obscuram, in-
 tricatam, paradoxam, absurdam & per-
 plexam,

(b) Jo. Francisci Buddei, nuper Theologiaz
 Professoris Jenensis. (c) a Ruardo Andala,
 nuper Theologiaz Professore Franequerano,

plexam, pagina vero 12. ceu malesanam
 sistit & neutiquam orthodoxam &c. Sci-
 licet talis illa est, adversarios si audiveris,
 Philosophia, cui velut propria est & inna-
 ta hæc Simplicium doctrina, quæ præsentि
 Dissertatione traditur. Gravia prosector
 sunt, sed si vera, multo graviora adhuc.
 Verum enim vero seculum qui retro co-
 gitat, & quæ jactabantur publice in Carte-
 sium, ubi is primum in Hollandia per Phi-
 losophiam inclinuit: ita in Libro, cui Ti-
 tulus: Admiranda methodus novæ Phi-
 losoph. Cartes Ultraj. 1643. præterquam
 quod ipse Philosophus mendax, versipel-
 lis, fraudulentus, deceptor audiat, metho-
 dum ipsius ad Scepticismū, Enthusiasmum
 & Atheismum viam sternere, & non tam
 Philosophos, quam deliros phreneticosque
 gignere, ipsum denique subdole, & occul-
 te, ceu famosus ille Vaninus, Atheismi thro-
 num in imperitorum animis erigere cona-
 ri, identidem inculcatur: qui, inquam,
 ista secum reputaverit, eandemque Phi-
 losophiam postmodum communi non
 ultimæ aut minimæ partis Eruditorum
 suffragio absolutam, exultam & defen-
 sam

sam in hunc usque diem, equidem non mirabitur, si totidem opprobria in Philosophiam Wolffianam congesta pro totidem encomiis & indiciis veritatis pariter ac innocentiae apertissimis, quæ nunquam non fata similia experitur, habuero. Non multis proinde vindiciis *simplicia* nostra indigere existimavi, unde hoc institutum tenui, ut veritatem certis paragraphis includerem, prout eandem concepi, & ad finem cujusque paragraphi, ubi res ita ferret, difficultates quasdam moveri solitas subjicerem, non exclusis, quæ lucem cæteris in paragrapho contentis affunderent. Liberum esto unicuique judicium, puro ego me veritatem habere, arbitrabuntur forte alii me falli vehementer, saltem non volens fallor, nec solus, nec cum detimento Religionis aut Reipublicæ. Cæterum nec ullum gravius judicium extimescimus, quam quod accepimus dudum ex Modest. Dete&t. p. 78. concl. 2. esse hanc doctrinam non entium utopicorum chimericam, in qua tam multa obscura & perplexu inventiuntur, ut quis citius confusum Gnosticorum veterum obscurorum chaos de æonibus, Syzygiis & generationibus, quam hanc doctrinam non entium comprehenderet, p. 100. conf. Judicium supracitatum p. 103.

DIS-

DISSE^RTAT^IO PRIOR

SIMPLEX COMPOSITI GENITRIX SUIS USIBUS VINDICANS.

§. I.

VAria varii de *Elementis* prodidere, veriora pauci, progradientibus justo longius aliis in *Infinitum* qvidem, qvi quantum promovent, abesse tantum a rerum principiis videntur; aliis ad *Puncta mathematica*, qvalia Zenoni tribuuntur vulgo, qvi imaginaria potius, quam realia venditant principia; aliis e contra *brevius*, qvi vel in Epicuri *Atomis* terminos naturæ figunt, vel in *Materia* quadam *subtilissima*, qvalem loco primi elementi, ut minus subtilem loco secundi, cras-

A sam

Sam tertii, nobis obtulit Cartefius, nihil vel parum in hoc differens ab Aristotele, cuius Elementa quatuor, ceu minus genuina, dudum agnoverunt Viri præstantes; brevissime omnium, qui ad diffusam & inertem Materiæ molem, quam primam & universalem vocant, protinus se recipiunt, Lang. Disquis. Mod. p. 16. Ut vero longe ultra metam feruntur illi, ita horum Philosophiam, quod intra naturæ terminos segniter quasi subsistit, *Philosophiam Otiosorum* (a) Magnus suo tempore Leibnitius vocavit, Epist. 5. ad Clark. §. 24.

(a) Invidiam nominis, si qua est, vindicavit strenue Ven. Langius appellans Philosophiam Leibnitio-Wolffianam Curiosorum (plus justo sc.) & Sciolorum. Bescheidena Entdeckung p. 100. §. 12.

§. II.

Enimvero, postquam Principio *Contradictionis* Philosophis recepto aliud atque aliud, vel non antea sufficienter agnatum vel non usurpatum, superaddidit illustris Leibnitius, videlicet Principium *Rationis Sufficientis*, vi cuius con-

consideramus nullum factum reperiri posse verum, aut veram existere aliquam enunciationem, nisi adsit ratio sufficiens, cur potius ita sit, quam aliter, &, quod huic proxime coheret, Principium *Indiscernibilium*, vi cuius duo perfecte Similia in Universo non dari intelligimus, alia Philosophiae facies apparuit, de quo ipse Epist. 5. ad Clark. §. 26. Spero, quod meæ demonstrationes mutant faciem Philosophiae, & Epist. 4. §. 5. Magna ista principia Rationis sufficientis & Indiscernibilium mutant statum Metaphysicæ, ut fiat per illa demonstrationis capax. Inde tot exstant præclara ipsius Specimina in Theodicæa, in Schediasma-tis Ephemeridibus Eruditorum insertis, in Commercio Epistolico cum Clarkio & aliis, & in Principiis Monadologiae in gratiam Magni Principis Eugenii conscriptis, quæque, more Geometrico, nisi morte præventus, demonstratus fuisset (a) teste Wolffio in Præfat. Commerc. Leibnitio-Clark. germanice à Kœhlero editi. In ista vero Monadologia Doctrinam Simplicium novo plane &

A 2 sin-

singulari modo tradere aggreditur, quatuor ponendo classes Substantiarum simplicium totidem gradibus repräsentandi universum differentium. Ad harum primam referuntur Elementa hujus mundi corporei, quæ *Monadas* appellat, & mundum obscure tantum repräsentare statuit: Ad secundam *Animæ Brutorum*, quæ cum obscuris perceptionibus etiam claras habent, sed confusas: Ad tertiam demum *Spiritus finiti*, qui præter obscuras & claras confusas, etiam claras distinctas, sed inadæquatas habent: Quartam absolvit *Spiritus infinitus* repräsentans omnia singula distincte & adæquate (b). Attende hic, si placet ad classes & gradus, nam & aliquid momenti in sequentibus trahit.

(a) Ita non desperavit Leibnitius de suarum *Monadum* intelligibili explicatione, ut credit C. Ruardus Andala in Disp. Philos. de 4. fictis Simplicium Speciebus p. 9. §. 18. cum ipse magnam eas geometrice demonstrandi fiduciam haberet.

(b) Accuratissime, ut soler, Sententiam Leibnitianam edixit Cl. Büffingerus Dilucidat. Philosoph. Sect. I. cap. §. §. 107. & seqq.

§. III.

Vidimus *Leibnitium Elementa rerum*
duis substantias simplices statuisse & vim iis
mundum obscure repræsentandi tribuif-
re §. 2. Præclarus ille Marpurgensis Phi-
losophus Chr. Wolffius, qui pleraqve Leib-
nitiana, eo qvod in veritatis examine ra-
ioni congruere deprehensa, in Systema
uum Metaphysicum admisit, & qvæ a
Leibnitio obscure hactenus, vel sine de-
monstratione allata fuere, clariori luci
estituit solideqve demonstravit, equi-
dem non dubitat suas Viro Magno fuis-
ce rationes in hoc non minus, quam aliis
præclare inventis, qvoniam autem has
pse rationes nondum detegere potuit
sibi satisfacientes, noluit in hoc capite sen-
ire cum Leibnitio : Elementa sc. esse
stiusmodi Substantias simplices, qvæ vi-
ndobscure mundum repræsentandi gau-
dent. Ita aperte monet Metaphys. §§.
598. 599. 900. & alibi multoties (a) In-
erim, salva illa differentia, patet non mi-
nus ex generali Theoria Simplicium in
Ontologia, parte Ima Metaph. quam
speciali Elementorum in Cosmologia,

A 3

parte

parte 3tia, consentire Duumviros Clarissimos in generali ista assertione: *Dar Substantias vere simplices per vim quan-*
dam internam ab Animabus, Spiritibus
tam finitis, quam infinito distinctas, ad
quas, tanquam genuina Elementa, ulti-
mo in resolutione cōpositi deveniendum.
 Seqvuntur hactenus Bulffingerus in Di-
 Jucid. Philos. Thummigius Institut. Phi-
 los. Wolff. Riebovius in *Erläuterung.*
 Theologus Noriberg. Anonymus in
Commentat. de Deo, Mundo, Homi-
 ne &c. Seqvar ego hac vice, assertio-
 nem illam defensurus & multiplicem e-
 jus usum paucis monstraturus. *Histo-*
rica hæc fuere: *Philosophica* sic habe.

(a) Non alia frequentior imputatio facta est Philosopho ab suis Adversariis, quam ut cum Leibnitio Elementis vim percipiendi tribuat, per consequens (prout illi qvi-
 dem consequentias necesse solent) Ele-
 menta Spiritus faciat, qva id specie veri,
 liqvet: Neqve enim vel in Sententia Leib-
 nitiana seqvitur: Elementa habent vim
 obscure mundum repräsentandi. Ergo
 Spiritus sunt, s. z. conf. Wolff. Notit. de
 Scriptis suis §. 105. p. 295.

§. IV.

§. IV.

Corpora esse, adeoque **composita**,
 qvæ sensu percipimus, nemo nisi *Idea-*
lista (non tamen Syllogismis in Ferio
 physice talibus, ut vult Langius *Besch.*
Entd. p. 87. prob. 4. sed Syllogismis Phi-
 losopho dignis refutandus) negaverit.
 Retinemus notionem *Compositi*, qvod sit
 ens constans ex pluribus partibus a se in-
 vicem distinctis: unde conseqvitur, com-
 positum habere partes extra partes, esse
 extensum, divisibile &c. Quod si ponam
 mus dividi compositum, partes vero in
 alias minores, has itidem in alias & dein-
 ceps, qvandoqvidem Principium Ratio-
 nis sufficientis §. 2. rationem quoqve
 ultimam compositionis postulat, hæc
 vero neqve attingitur per progressum in
 infinitum, neque in compositis minori-
 bus, qvam subtilem demum pârtes mate-
 riæ finguntur, cum semper remaneat
 qvæstio, unde & hæ partes minores or-
 tum trahunt? utique aut nulla datur ra-
 tio sufficiens compositionis, qvod ab-
 surdum, aut deveniendum ad partes e-
 jusmodi, in quibus progressus ulterior

A 4

non

non *actualis* modo, sed & *possibilis* sista-
tur (a) quæ partes, cum non sint com-
positæ, conseqventer non habeant par-
tes extra partes, non extensæ, non di-
fribiles, sunt *simplices*, & per hoc *Elemen-*
ta rerum materialium. (b)

(a) Argumentamur hic eodem modo, qvo ab
existentia causarum contingentium ad cau-
sam primam, conf. Thummig. Instit. Cos-
molog. c. 5. §. 85.

(b) Argumentum Leibnitii Monadolog. §.
2. Wolffii Metaph. §§. 76. 77. Bulffingeri
Dilucid. Ph. §. 101. Si dantur compolita,
dantur simplicia, idem est apud Langium,
ac si argumentarentur: ubi Composita,
ibi Spiritus componentes vid. Besch.
Entdeck. p. 77. concl. I. 2. sed duplex hic
error Viri C. alter in imputatione, qvod
Elementa sint Spiritus apud Autores lau-
datos, aliter vide §. 2. 3. alter in illatione:
Qvicquid non est materia, est Spirititus.
Dudum monuerunt Viri præstantes veram
esse distinctionem Substantiarum in mate-
riales, & immateriales, ita omnes Substantiae
simplices sunt immateriales, sed vitium esse,
ubi pro Substantiis immaterialibus, hoc est,
qvæ non sunt materia aut corpus, Spiritus
tanquam perfecte æquipollentes velis substi-
tuere Bulffing. de Harmon. Præstab. Sect. 5.

p. 100.

p. 100. §. 90. n. o. qvi allegat circa hoc
ipsum exemplum Logicam de Croulaz
p. 539. 540.

§. V.

Primum, qvod de Elementis §. 4. in-
tulimus, fuit, qvod *non* sint *composita*:
Proximum, qvod sint Simplicia. Ex
utraqve notione tam negativa, quam
positiva eruere postmodum rationis be-
neficio liceat, qvicqvid de iis sciri huc-
usque potuit, conf. Wolff. Annot. Me-
taph. §. 36. Quippe cum non sint com-
posita, constat proprietates omnes com-
positi de iis negari §. 4. opposita autem
de iis affirmari debere. Sic qvando *com-
posita* percipimus *oriri naturaliter & in-
telligibiliter* per Simul-positionem par-
tium relationem ad unum invicem ha-
bentium, *interire* vero per partium dis-
solutionem , non solum id negandum
erit de Elementis, qvæ nullas partes ha-
bent, sed oppositum de iis affirman-
dum, *oriri ea*, sicubi oriuntur, *Super-
naturaliter & per creationem*, *interire*,
sicubi intereunt, per annihilationem.
Porro cum sint Simplicia, qvicqvid ex

A 5 con-

conceptu generico Simplicium fluit, ha-
ctenus recte tribuitur Simplicibus Ele-
mentaribus (a): sunt itaque Substantiae
vi agendi praeditæ; (b) Et quoniam re-
stringuntur ad finitas, sunt Finitæ & li-
mites habent non extensionis, quod est
compositi, sed intensitatis, seu virium
agendi, consequenter, cum quicquid fi-
natum, mutationi sit obnoxium, sunt
mutabiles, & per hoc etiam contingentes,
quod alio deinceps argumento pro-
babimus.

(a) Non illud fert Ven. Langius unum ge-
nericum conceptum tribui omnibus Sim-
plicibus & differentias tantum in gradibus
poni. Unde certæ videntur illi conclu-
siones (a) Simplicia in Systemate Wolf-
fiano habent unam definitionem, ergo
unam naturam & essentiam p. 72. concl.
I. R. Homo & brutum in quovis Syste-
mate habent unum conceptum animalis,
Spiritus & corpus notionem entis & Sub-
stantiae, num homo ideo sit brutum, num
corpus Spiritus? Ita vero famosus homo, de
quo Bulffing. D. Ph. §. 104. voluit ex uni-
tate definitionis genericæ inferre unitatem
naturæ sed specificæ & ex unitate naturæ
specificæ, unitatem Substantiae, genealo-
gia

gia ratiociniorum nobili! (b) Simplicia in Systemate Wolffiano differunt gradibus tantum, ergo non differunt essentialiter p. 73. annot. I. R. Præterquam quod argumentum Langianum involvat imputationem, quam ad §. 3. attigimus, nihil non prævisum objicit, cum ipse Wolffius dubium solvat Metaph. §. 895. expresse monens non quemlibet gradum constituere differentiam Specificam, sed talern, qui in totum representationem variat: loquitur vero ibi de animabus brutorum & hominum ut patet ex §. 894. conf. omnino Bulff. Dil. Phil. §§. 111. 112.

(b) Est ea definitio Substantiaz Leibnitiana in Actis Erudit. Anno 1695. M. Martii pag. 110. quod sit ens vi agendi præditum. Tendenda est, nisi tollenda sit vis activa corporum & Spirituum finitorum, & soli Deo vis activa tribuenda. vid. Autorem Usus Philosoph. Leibnitio-Wolffianæ in Theologia Sect. 5. cap. 4. de Homine, §. 11. pag. 248. Scilicet existimat Leibnitius eum canonem: *Actiones sunt Suppositorum, valere reciproce de omni Substantia singulari.* Bulff. de Harm. Pr. §. 85. p. 93. n. b. conf. A. Erud. 1698. p. 439.

f. VI.

Porro quam immotum sit Principium Rationis Sufficientis, quod sine demon-
stra-

stratione adversus Clarkium adhibuit Leibnitius, cum nullius rei exemplum in contrarium afferri posse recte existimat, demonstravit autem Philosophus Metaph. §§. 30. 31. tam firmum quoque quod huic cohaerere dixi §. 2. Principium Indiscernibilium, vi cuius, si duo perfecte Similia non dantur in universo, utique nec duo Elementa, consequenter, Elementa sunt dissimilia. Finge enim similia esse, nulla foret ratio sufficiens, cur hoc ordine (in compositis) se exciperent potius quam alio, adeoque permutacione facta, idem compositum inde resultans persistere valeret, quod itidem absurdum. Thummig. Instit. Cosmol. §. 97. Wolffius Metaph. §. 586. qui idem de compositis monstravit, sed profundiori argumento §. 587. Interim, cum ratio adesse debeat, cur hoc vel illo ordine se excipient elementa, intrinseca ipsorum differentia cum intrinseca quadam relatione, qua singula se invicem peculiari modo respiciunt, jungatur necesse est.

§. VII.

Mundus est contingens. Id ita probo:
Mun-

Mundus est congeries rerum sibi coexistentium & succendentium invicem conexarum ; *Contingens* vero, qvod aliter esse potest, qvod non est unicum sui generis. Qvod si sine contradictione concipere liceat quemlibet mundi statum alium atqve alium, e. gr. qvæ esset contradictione concipere causas producentes serenitatem, loco istarum, qvæ in præsenti serie pluviam producunt &c. Mundus vero ex statibus suis componitur, alium proinde mundum seu aliam seriem causarum coexistentium & succendentium concipere, ita videtur, sine contradictione licet : Qvicquid jam nullam contradictionem involvit, illud est possibile, Mundus aliis ita, E. Qvicquid potest esse aliter, qvicquid non est unicum sui generis, illud est contingens, Mundus ita. E. Atqui alias mundus alia Elementa postulat, sunt itaqve alia elementa possibilia, sunt Elementa hujus mundi *contingentia.* (a) Scilicet hæc scala est, qva ascenditur ad ens supremum Autorem mundi, ut ex seqventibus patebit.

(a) Totum argumentum ex penu Philosophia

phiæ Wolffianæ desumptum est, tanto adeoq; sum certior falso imputari Philosopho necessitatem mundi absolutam & Elementorum simul æternitatem, sed hanc infra diluemus, fonte imputationis detecto.

§. VIII.

Ex his, qvæ de Elementis breviter allata, dicam, qvid lucem maxime desiderat, Vis illa Elementorum, unde differentia, relatio & mutatio eorum intrinseca dependet; Dicam quoq; Sententiam Virorum Cl. Leibnitium vim percipiendi, fine apperceptione tamen, eandemque obscuram & qvalis in stupore esse solet, Elementis tribuisse jam monitum est §§.

2. 3. Et Wolffium vim Elementorum ulteriori disquisitioni reliquissæ non minus patet, Metaph. §. 598. Bulffingerus, Riebovius & Autor Anonymus Comment. Vim movendi iis adscribunt, dubitanter quidem primus Dilucid. Philosoph. Sect. I. cap. 5. §. 108. n. 5. „Quid si Simplicia, præcipue illa, quæ corporum elementa statuuntur, habeant vim a perceptione distinctam, quæ admittat & mutationem in gradibus, & relationes quo-

que

que alias externas? Talis fortasse videbitur vis movendi, in qua gradus exprimuntur per celeritates, & relatio externa per directionis diversitatem: Ut adeo, si vis movendi possit inesse Simplice creata, illa requisitis Leibnitii non male videatur respondere, corporibus autem, quae ex illis elementis componi dicuntur, omnino congruere. Nolim vero hic quicquam asseverare edicare, donec omnia successivis progressibus sunt evoluta distinctius (a),, Fidenter magis Riebovius cap. 3. de Simpl. §. 80. pag. 97. Indem wir den Elementen mit dem Herrn Wolff keine vorstellende Kraft einräumen/ sondern vielmehr eine bewegende: Superstructa hæc videntur verbis Wolffii in Annotat. Metaph. §. 215. p. 335. ubi postquam dissensum hic suum a Leibnitio testatus est, nihilo tamen minus vim aliquam Elementis tribuendam ex demonstratis in Metaphysica , ita demum pergit: Ich vermuthe vielmehr/ es müsse in den Elementen der Körperlichen Dinge eine Kraft anzutreffen seyn/ daraus sich die Kraft der Körper / die sie nebst derselben

hen Veränderung in der Bewegung zeigen, auf eine verständliche Weise herleiten lässt. Cæterum fatetur ingenue nondum in his satisfecisse sibi, adeoque in Metaphysica ab ea opinione abstinuisse. De Autore Anonymo vid. Commentat. Sect. 2. §. 9. p. 45.

(a) Hæc nondum ad liquidum deducta esse non patitur *huic Philosophia* a qvoq;am objici Cl. Bulffingerus, nisi ab eo, qvi in sua ad liquidum omnia deducere valuerit. Videantur, qvæ sub asterisco notavit ad l. c. Interim nec desperat successivis progressibus plura huc spectantia evolutum iti.

§. IX.

At vero sequi decet morem Mathematicorum a Philosopho & Mathematico eodem supra laudes nostras posito commendatum Annotat. Metaph. §. 216. p. 345. qvi plura scire non desiderant, qvam qvæ inventa sunt & demonstrata, qvi qvamlibet particulam veritatis admittunt, partem non rejicientes, eo quod totum habere nequeant. Unde si qvæ hactenus de Elementis vere, ita existimo, demonstrata fuere, eadem qvidni teneamus firmiter, donec plura cum tempore inve-

inveniantur? Atqyi per *recapitulationem* patet, dari Elementa, qvæ sunt substantiæ simplices §. 4. vi agendi præditæ, finitæ, mutabiles §. 5. dissimiles, relationem tamen habentes mutuam §. 6. contingentes §. 7. Has ergo veritates tenuimus & ad usum ex pacto §. 3. applicamus.

§. X.

Licebit ut æqvum postulare circa veritatem, qvod Ethici circa mores præcipiunt: neminem ideo contemnendum esse dictantes, qvia nondum magnis in Republica functionibus emineat, ita ingeniose monet Cl. Bulffing. in Orat. pro Conventu primo solenni Acad. Petropolit. habita p. 35. Cum nulla detur veritas etiam subtilissimis Philosophorum meditationibus involuta, qvæ non vel usum aliquem habet, vel habere potest; tanto minus hæc nostra de Elementis contemnenda esse postulo, qvæ usum multiplicem spondere protinus videantur, partim in *erroribus* corrugendis, partim in *veritatibus* stabilicendis.

B

§. XL

Qui in *infinitum* divisibilitatem materiæ continuari, idque demonstrari posse existimarent, nata illi in Principium rationis sufficientis graviter impingunt §. 4. Nec, si infinitum *absolute* progressum hic ipsi admiserint, eundem alibi, e. gr. in serie causarum contingentium eliminare valent. Dixi absolute, ut pateret discrimen inter eos, qui infinitam materiæ divisibilitatem *limitate* & quoad nos statuerunt. Scilicet id in *Physica* certum est, Analysin materiæ infinitam esse eo sensu, quatenus multitudo partium numero determinato a nobis exprimi nequeat, quapropter *indefinitam* vocat Cartesius, postquam monuit non posse dividi aliquod corpus in tot partes, quin singulæ adhuc partes divisibiles intelligentur, Princ. Philos. Part. I. §§. 26. 27. vide tamen, quæ de Cartesio suspicatur Leibnitius Discurs. de conform. Fidei & Rationis §. 70. Sed *infinitam* Leibnitius & Wolffius, sensu, quem diximus, apud Geometras solito (a), vid. Wolff. Phys. Rat. Tom. I. §. 4. p. 16. & quæ ibidem §. 3.

p. 3.

p. 3. curiosa ex variis affert de infinita materia subtilitate e. gr. spatio grani cuiusdam hordeacei animalia 27000000. & spatio arenulae subtilissimae, 294207. animalcula comprehendi posse &c. conf. Wolff. Metaph. §§. 84. 85. Interim, quemadmodum de Analyysi causarum præcipiunt recentiores, ut, quandoquidem in *Physica* nunquam resolvuntur perfecte & in naturali serie nunquam devinitur ad talem causam, quæ non postulat novam existentiam suæ rationem, ad *Metaphysicam* sint reducenda & ad causam omnium primam, ita ultimo, resolvuntur materiæ partes in sua elementa §. 4. quorum consideratio universalis metaphysica est.

(a) Arque ita concidit imputatio, ac si regressus in infinitum absolute talis ab Autoribus citatis statueretur. vid. Besch. Entdeck. Sect. I. p. 4. Annot. I. 2.

§. XII.

Clarum est ex punctis imaginariis corpus reale componi non posse. Faciliunt itaque statim e consideratione elementorum *Puncta mathematica*, qualia Zenoni

B 2 vul-

vulgo tribui monuimus §. I. Eqvidem ex atomis ceu *Punctis physicis*, qvalia fin-
guntur, componi aliqvid posse videtur,
sed nisi ad Principium *Rationis sufficien-
tis & Indiscernibilium* reductæ fuerint
atomi, vereor, ne imaginaria evadat com-
positio locum nuspiam habitura. Enim-
vero, non adeo in Physicis necessaria vi-
detur esse resolutio materiæ in elementa
sua, prout nec facile obtineri potest §. II.
Sufficit corpora majora in minora dividi,
ex quibus, etsi adhuc compositis, *ratio*,
qvam qvarimus, proxima reddi potest,
atque haetenus *Philosophia*, ut vocatur,
corpuscularis non minimum qvidem u-
sum habet: Wolff. Annotat. Metaph.
§§. 223. 241. Quamprimum autem istius-
modi corpuscula pro elementis rerum
venditari incipiunt, eademqve rotunda,
quadrata, lævia, aspera, ramosa atqve
nullius non figuræ pro lubitu statui, qvis
non videt figi hic naturam & meditatio-
nes nostras tanquam clavo, ut loquitur
Leibnitius Appendic. Epist. 4. ad Clark
dum optaremus qvasi naturam ulterius
non progredi, qvam seqvi eandem & af-
seqvi

seqvi possemus, & fingi extensionem cum figura in corpusculo, ex hypothesi atomo, cuius ratio nulla datur. Præterea quando atomi omnes *similares* ponuntur solo numero & loco differentes, qualem ex iis compositum resultaret? Moles rufis & indigesta, *chaos* aliquod, in quo nullam varietatem, nullam perfectionem deprehendere liceret.

§. XIII.

Duplex *Chaos* excogitatum fuit, alterum a gentilibus qvibusdam Philosophis Deo coæternum, cuius Deus non creator, sed formator, vel motor existeret: alterum a Christianis, qui vocabulum cum notione retinuisse videntur, hac saltem differentia, ut per creationem immediatam productum tale *chaos* statuerint. Prius ut facile refellitur: ponamus existere istiusmodi *Chaos*, seu *materialm* qvandam *primam*, *universalem*, *homogeneam*, *informem*, ad omnes vero *formas* *indeterminatam*, dico: qvieqvid hic & nunc existit, est *individuum*, per conseqvens omnimode determinatum, nihil enim existit ut *universale*, genus

B 3

aut.

aut species, atqvi materia illa non est omnimode determinata ex hypothesi, non est individuum, E. Ponamus iterum determinate existisse, dico: determinacionem illam aut fuisse necessariam, aut contingentem, si prius, Deo immutabilis fuisse, contra hypothesin, si posterius, sic qvia *omnimoda determinatio* est complementum possibilitatis, *hoc* vero ipsa existentia, cum per determinationem omnimodam ens e statu possibili ad actuellem traducatur, consequenter, si existentia illius materiæ est contingens, rationem habet in Deo, qvi non jam est formator tantum, sed & productor, qvod hypothesi repugnat. Posterius, cum nesciam unde probatur, sciam tamen ubique a Viris doctissimis & pientissimis tradi, qvod si illud cum Sapientia & Majestate Dei Creatoris conciliare valuerint, non eqvidem chaos illud importune movebo; interim nec ægre feret qvis, si alii notionem materiæ Deo, ut ipsis visum, convenientiorem sibi formaverint. Ita Cartesius olim qvidem chaos explicandum susceperebat, post autem confusio-

sionem illam non tam convenire cum summa Dei Creatoris perfectione quam proportionem & ordinem judicavit Princ. Philos. Part. 3. §. 47. At quantum materia ipsius, quam ponit in universo, homogeneam, omnesque ejus partes omnimode æquales a Chao differt, quod ipse rejicit, nolo operosius disquirere §. 12.

§. XIV.

Tantas proinde difficultates in doctrinam de compositione continui invexerunt hucusque Puncta Zenonis, & atomi, ut continuum vocatum sit *Labyrinthus Philosophorum*, a Liberto Fromando peculiari libro expositus, atque Idealistæ, qui spem exitus omnem ex hoc labyrintho abjecerunt, maluerint per rumpere, omnem materiam negantes. At vero filum in isto labyrintho Ariadnæum dari posse jam non dubitavit Leibnitius Dissert. de conform. F. & R. §. 25. Edisseram ex placitis recentiorum, quid hic tenent, & quonodo ex simplicibus ori ri composita intelliguntur. Illud fidenter nimis a non nomine dictum arbitror: Nihil esse evidenter, quam ex non-ex-

tenso fieri non posse extensum, vid. Au-
 tor Art. Cog. Part. 4. c. 1. p. 311. Ratio-
 nem evidentiæ scire discuperem (a).
 Quidni ex non-extenso fieri possit exten-
 sum, sicut ex non-multo multum, ex non-
 acervo acervus, ex non-exercitu exerci-
 tus &c. Sc. hoc quoque ad difficulta-
 tes compositi contulisse recte monet Cl.
 Bulffingerus Dil. Phil. Sect. 2. c. 4. §. 206.
 quod Philosophi figuram semper ex fi-
 gura, extensionem ex extensione, qvan-
 tum ex quanto deducere studuerint. Sed
 ad rem ipsam. Elementa sunt Substan-
 tiæ simplices vi agendi præditæ, dissi-
 miles & relationem habentes invicem
 §. 9. *Compositio* nil dicit aliud, quam si-
 mul-positionem partium ad unum con-
 stituendum, qvas partes extra se positas
 cum in uno confideremus, cogitamus
extensem; quid jam absurdum habet duo
 elementa vel plura simul posita, alterum
 vero extra alterum cogitare, ita nempe
 & *compositio* & *extensio* cogitatur, ea-
 demque ex simplicibus orta: atque adeo
 differentia elementorum interna ad *ex-
 traneitatem* videtur sufficere, & hæc ad
 ex-

extensionem; *ordo* autem ex mutua eorum relatione, vi Principii R. S. resultans ad compositionem, continuitatem & cohesionem, si ita mavis, quam in corpusculis majoribus aliis etiam deberi causis Physici tradunt.

(a) Suspicor Autorem c. respexisse Pundea mathematica, atque sic evidens est, ut diximus §. 12. Si vero omne non extensum reale; substantias simplices, contrarium jam monstravimus. Eqvidem negant in totum Langius & Ruardus Andala cum aliis nonnullis, ex simplici compositum ori-ri posse. Rationes Langii omnes in bescheidene Entscheidung Sect. I. cap. 3. a pag. 93. ad 108. resolvuntur in hanc solam imputationem, quam plus simplici vice attigi, simplicia elementaria in Systemate Wolffiano Spiritus esse, jam vero ex Spiritibus componi corpus aut materiam posse, absurdum, & recte quidem, judicar, sed quis ita absurde dixit elementa esse Spiritus, & hosce Spiritus compositionem corporum ingredi? Philosophice magis Cl. Andala, qui Disput. de 4. fictis simpl. speciebus §. 28. p. 13. postquam negavit simplicia, quae nec partes, magnitudinem, figuram, nec quicquam, quod materia convenit, habent, posse esse principia cor-
B s possum,

porum , firmari id ait axiomate vulgato :
 quod quis , vel quid , non habet , id alteri
 dare non potest : monet a *veris* Philoso-
 phis subintelligi , vel formaliter , vel emi-
 nenter , prius vero tantum hic attendi , ad-
 eoqve simplicia , qvæ sint principia corpo-
 rum , debere formaliter & actu habere &
 insecontinere partes , extensionem & ma-
 teriam . Rsp . Arqvi miles acu non con-
 tinet exercitum , libri Bibliothecam , uni-
 tas numerum , & alia sexcenta , junctis ta-
 men militibus surgit exercitus , junctis li-
 bris Bibliotheca , junctis unitatibus nume-
 rūs ; monstratur diversitas , si potest , in
 exemplis allatis & qvidem non quoad ma-
 teriam sed illationem argumenti ; fallor ,
 aut eadem est ab unitatibus sive abstractis ,
 sive concretis ad multitudinem illatio , ac
 a simplicibus nostris , seu unitatibus natu-
 ræ , ad magnitudinem . Quidni itaqve
 extendatur *posterior* , quo eminenter ali-
 quid in alio contineri potest , sic , ni fallor ,
 nobis axioma non adversatur . Cæterum
 minus vere scribit Vit Cl . de Bulffingero :
 ipsum non potuisse percipere , qvomodo ex
 non quanto fieri posset quantum , cum ne-
 mo dilucidius & magis solide id exposue-
 rit , qvam ille Dilucid . philos . Sect . I . cap .
 § . § . 103 . & Sect . 2 . cap . 4 . §§ . 205 . 207 .
 qvæ Paragraphus expresse incipit ex his

VER-

verbis: nescio etiam, cur ex non qvanto fieri non possit qvantum. Sed ita mos est Vitis Clarissimis, qvam non sive admiratione ubivis deprehendo, affingendi ea adversariis suis, qvorum contrarium apertissime scripta loquuntur.

§. XV.

Tantis per seponas, id rei æqvitas svaldet (a) *Sensus & imaginationem*, qvi multum hic turbare solent. Quemadmodum enim non datur per sensus etiam optime armatos in resolutione compositi ad Elementa descendere, ita nec ab Elementorum simul-positione ad composita majora per eosdem ascendere licet. Transitus per saltum aliquis non in re, sed cognitione nostra admittendus ab Idea intellectuali, qvam de Elementis habemus, ad Ideam sensualem, qvæ per composita crassiora in nobis existit, neque ab hac ad illam sine metu erroris argumentatio valet.

(a) Ne id vitio nostræ causæ quis vertat, faciat ipse periculum in qualitate, qvæcumque demum fuerit, sensibili, & agnoscat protinus non infidelitatem, sed insufficiam sensuum suorum; quis oculis haæ-

nus

nus colorem a *phanomeno* ad *originem* per
 varias radiorum solarium refractiones re-
 flexionesque distincte investigare posuerit?
 qvis auribus vibrationes minimas, earum-
 que numeros, & proportiones in sono di-
 scernere valuerit? Nec quidem partes in
 metallis miscibiles etiam per exquisitissima
 microscopia objectum in stupendam mo-
 lem augmentia, detectæ fuerunt, qvid spei
 superesset de Elementis eorumque natura
 ex sensibus dijudicanda cont. Buff. Dil.
 Phil. Sect. 2. cap. 4. § 207. & Wolff. An-
 notat. Metaph. §. 228. p. 343. Tanto mi-
 nus movemur eorum exceptionibus, qui
 experientiæ doctrinam Elementorum con-
 trarii clamant, unde enim noverint id es-
 se contra experientiam, quod *supra expe-*
rientiam hucusque fuit.

§. XVI.

Vidimus per veram Elementorum co-
 gnitionem corrigi errores posse, & idola
 quædam sensuum & imaginationis di-
 spelli; videndum porro qvid conferat ad
veritates alias rite stabiliendas, inter quas
 eminere arbitror veritatem *Creationis* &
Existentiam Divinam tanti in Theologia
 Naturali faciendas. Num illæ commo-
 dius in alia quacunqve sententia demon-
 stren-

strentur? Elementa sunt contingentia
 §. 7. postulant itaque rationem sufficien-
 tem, cur potius sint, quam non sint: illa
 autem ratio non continetur in mundo,
 nam & ipse contingens est & in Elemen-
 ta resolvitur, continetur ergo in ente ex-
 tra mundum eodemque necessario, in-
 dependente, & per hoc a se immutabili,
 aeterno; jam vero ens, in quo sufficiens
 mundi & Elementorum ratio contine-
 netur, Deus est: habes Autorem mun-
 di (a). Porro Elementa sunt simplicia:
 nullum simplex oritur ex composito,
 quicquid enim ex composito oritur, fit
 per divisionem partium, combinatio-
 nem & transpositionem; nec simplex ex
 simplici (b) simplex est indivisibile, ergo
 alteri ex suo dare nequit; quicquid au-
 tem ab alio existentiam habet, ex alio
 non traductam, illud habet per creatio-
 nem, creatio enim est largitio existentiarum
 sine quodam praexistenti, ex quo. Ha-
 bes creationem veram & realem & ex ni-
 hilo, ut loguntur.

(a) Hic ille Atheismus est & absoluta neces-
 sitas, tantis animorum motibus Systemati-
 camente expre-

exprobrata: si mundi contingentia in constitutione non minus ac consecutione tantopere a Wolffio probata, qva ad Autorem mundi ascenditur, via erit ad Atheismum, nescio, qva demum via detur in notitiam supremi entis pervenire naturaliter.

(b) Ecquis crederet in hoc ratiocinio latere fontem imputationis gravissimæ de æternitate Elementorum a Wolffio asserta, vid. §. 7. Audiatur Ven. Langius **Bescheid.** **Entscheid.** Sect. I. cap. I. pag. 6. Annot. I. Quam obscure & perplexe de simplicibus demum philosophatur Autor, tam facile est videre, qvod ipsas æternitatem adscribat. Nam expressè scribit Metaph. §. 88. qvod simplex ex alio simpliciori nequeat. Jam vero multo minus ex compósito oriri potest. Attende, si placet, argumento Langiano: qvicq; id nec a simplici nec compósito oritur, & existit tamen, illud a se ipso est, consequenter æternum & immutabile; neque enim, sic pergit, si Autor simplicia a Deo per creationem producta esse statuisset, dixisset hic generatim, qvod simplex ex vel a nullo alio simplici oriri posset. Rsp. Qvam illud præter intentionem Autoris Cl. & præter omnem æquitatem ad causam efficientem a Langio transferatur, qvod ille in Metaphysica de causa materiali dixerat, nemo non videt ex permutatione

tatione præpositionum *ex* & *a*, qvæ sensum longe diversissimum fundit: vid. §. citat. 88. & 89. conf. §§. 1053. 1054. ubi creationem & conservationem situul proponit. Cæterum nolo multa de hac & aliis imputationibus odiose ingerere; sufficit innocentiam Theeos monstrasse, reliqua ad candidum uniuscujusque judicium deferre.

§. XVII.

Ita vero facile foret plurima de Deo, intellectum, voluntatem, potentiam, sapientiam &c. legitimo nexu ex nostris Thesibus inferre, id qvod abunde præsttit Philosophus Phys. Rat. Tom. 2. seu de Finibus rerum cap. 2. ubi monstrat, qmodo mundus gloriae & Majestatis Divinæ speculum evadat. Unum tantum addere licebit respectu sapientiae Divinæ: fuere, qvi simplicitatem in universo Deo maxime convenientem judicarunt. Cartesius non aliam ob causam omnimodam æqualitatem & proportionem materiæ suæ tribuit Princ. Philos. Part. 3. §. 47. Verum enim vero si simplicitas esset indicium sapientiae Divinæ, summa simplicitas summam quoque sapientiam proderet,

per

per consegvens cum mundus debeat esse speculum summæ, qvæ cogitari potest, sapientiæ, omnia in mundo forent æqualia & uniformia; qvod sicubi per experientiam & a posteriori refellitur, *fæcunditatem* simplicitati jungendam patet, atqve ita qvo major rerum varietas, eo major perfectio erit in universo, *perfectio* enim est consensus in varietate, qvoqve major perfectio, tanto major sapientia divina elucet. Proinde cum Principium *Indiscernibilium* §. 6. infinitam Elementorum varietatem involvit, ex ista vero varietate perfectio infinita exsurgit, qvin istud Principium aliunde jam firinatum verissimum sit, dubitari non debet.

§. XVIII.

Et jam *perfectionem* universi ex nostra Elementorum consideratione facile est eruere. Elementa sunt infinite varia §. II. Qvis vastam mundi machinam cogitaverit, & non absorbetur intellectus ipsius immensa magnitudine? quis spatia maxima & minima, pro infinita materiæ subtilitate §. c. impleta omnia perpenderit, & multitudine non obruitur? dici in hanc

hanc rem expressius & insignius nil potest, qvam qvæ habet Philosophus in Dissertat. de Intellectu Divino per opera Naturæ illustrato , qvæ ultima est inter Meltemata Cl. Thümmigii. Consentunt tamen omnia maxima minimis,minima maximis §.6. major perfectio cogitari neqvit. Videantur,qvæ de Harmonia rerum universali passim recentiores habent. Finge enim dissensum in universo: aut probandum tibi, consensum majorem obtineri non potuisse, unde vero illud probaveris? aut si obtineri potuisset, imputandus iste dissensus foret, tanqvam imperfectio aliqua Autori operis , id qvod absurdum. Ita vero & iis probandum incumbit, qui limites & fastigia universi cogitant, qui spatia in mundo vacua & extra mundum sibi imaginantur, probandum , inquam, plus materiæ aut non potuisse creari, salvis cæteris mundi perfectionibus , aut, si potuisset, concedendum ab iis, non esse tantam in mundo perfectionem, qvanta obtineri posset, qvod itidem sapientiæ Dei §. 17. & perfectioni universi §. vehementer repugnare existimo.

C

§. XIX.

§. XIX.

Num ex allatis judicari in tantum possit, non
 inanibus & sterilibus speculationibus, multo mi-
 nus *impiis & periculis*, Metaphysicas recentio-
 rum doctrinas, sed supplendis modeste Antecef-
 sorum defectibus, corrigendis erroribus, stabi-
 liendis veritatibus, illustrandæ ex contemplatio-
 ne universi, etiam in *minimis*, gloriæ Divinæ op-
 portune destinari. Paucissima sunt, qvæ de do-
 ctrina Elementorum, eademq; tumultuario fe-
 re calamo huc congesſi, neq; enim plura & ma-
 gis meditata afferre præ temporis inopia licuit :
 fæcunda tamen ista esse arbitror, ad minimum
 non absurdæ, non noxia. Unde nec perversis
 aliorum judiciis ab intellectu voluntati subdito
 profectis dimovebor unquam, qvin laudem
 præclare meritis, locum veritati, gloriam im-
 mortalí Deo, etiam *hoc nomine* (a) sim publi-
 ce exhibitus.

(a) Ita Cl. Bulffing. Dilucid. Phil. Sect. 4. cap. 5. §. 494.
 pag. 596. sub asterisco : Liceat hic in honorem Dei
 libere profiteri ipsam hanc definitionem, sc. de cultu
 Divino, fuisse priuam Philosophiaæ Wolffianæ apud
 me commendationem &c. & Theologus Norber-
 gensis Anonymus Comment. de Deo, Mundo &c.
 Sect. 2. §. 22. p. 93. Nec quidem Celeb. Wolffium
 novi, vel unquam vidi ; id tamen non possum non
 testari, me legendis Wolffianis Scriptis evasisse robu-
 stiorem in veritate, aptiorem ad qvævis Studiorum
 genera, æquiorem in Magistratus verendos, ac arden-
 tiorem in Deum.

DIS-

DISSERAT**I**O POSTERIOR
FATUM IN RECENTI
PHILOSOPHIA FRUSTRA
HACTENUS ET FALSO
QUÆSITUM EXHI-
BENS.

§. I.

Fata inter recentis Philosophiæ fatum
 hoc fuit seculis memorandum, ut
fatum, nescio quod Stoicum, Spino-
 sianum; absolutam rerum omnium ne-
 cessitatem contingentia & libertati ini-
 micam quæsiverint in ea nonnulli; fru-
 stra tamen hactenus & falso quæsitus
 præsens, L. B. exhibebit Dissertatio, qua
 insigniores aliquot sententias enumera-
 re mecum constitui, ex quibus, ipse ju-
 dicares, num fluat liberius, quod inde
 derivant, fatum, quam si ex lapide quis
 aquam extorserit.

§. II.

Sunt rerum *essentiæ* possibilitates
æternæ, necessariæ, & immutabiles, non

C 2 in-

independentes tamen, qvi antiquior quo-
rundam Scholasticorum error fuit: sunt
dependentes ab intellectu Divino antece-
denter ad decretum voluntatis. Fuere,
qvi essentias finixerunt arbitrarias ex liber-
rima voluntate Dei deducendas: aliter
vix sentire Cartesius videtur, postquam in-
tellectum voluntati subjicit. vid. Vol. I.
Ep. II. Plus justo progressus est Poire-
tus, qvi non arbitrarias modo, sed & pla-
ne temporarias in Deo ideas statuit in ve-
ris & cogn. primis p. 33. Fatum cum alte-
ro dogmate, ut vocat, Ideistico cohærere
ratus. Hos ex parte secuti Viri quidam
Cl. ut essentias arbitrarias adoptarunt, ita
per necessarias essentias & fato Deum
subjici, & res in mundo omnes cum po-
steriori metuerunt; atque hinc illæ im-
putationes factæ quidem, nondum vel
probatae, vel ad liquidum perductæ. Ego,
si licet, ita existimo: necessitatem essen-
tiarum & fatum non esse; itane fatalis fo-
ret essentia Dei, existentia, attributa? **B.**
non contrariari contingentia in mundo,
qvis enim ab essentia ad existentiam ne-
cessario concludere ausus est, solam Dei
essen-

essentiam si exceperis? γ. non tollere libertatem in Deo, qvippe qvi ex innumeris essentiis non aliunde obtrusis, sed ex abundantia & perfectione intellectus sui pendentibus, necessario adeoqve cognitis, liberrime eligit & non eligit, eligit has, vel alias, qvibus, qvando, & in qvantum vult, existentiam largitur, non aliam tamen, qvam essentiis convenientem.

§. III.

Licebit proinde sine metu fati necessarium a necessario fonte arcessere, essentias ab intellectu Dei, firmare insuper principio contradictionis. Licebit contingens a libero, existentiam a voluntate Dei, atque huc alterum non minus generale Philosophiae *principium rationis sufficientis* applicare, quo nihil unquam fieri aut existere asseritur, cuius ratio sufficiens non detur, cur sit potius, quam non sit, sit hoc modo, non alio. Mirari contigit, fuisse, qui principium illud, *κεράτων ψεῦδος* Philosophiae recentis & fontem ipsum fatalis necessitatis publica Dissert. proposuit Cl. Langhanfius, admittens : nihil quidem fieri sine causa,

C₃ non

non vero: nihil fieri sine ratione determinante. At fere accidisse id ipsi, qvod Clarkius celebris Ill. *Leibnitii* qvondam **Antagonista** in *Collatio* notavit, non agnoscente medium inter rationes determinantes necessitantes, & rationes nullas, sc. rationes det: non necessitantes, non jam suspicor, sed verba ejus ita lego in Diss. de „*Absoluta necessit.* in Theo-
„, dic. Leibn. §. 8. Per rationem rei deter-
„, minantem intelligit Leibnitius eam, qva
„, posita res ponitur, qva sublata res tolli-
„, tur, per qvam necessitas hypothetica
„, introducitur. “ Duo monenda habeo:
alterum probandum fuisse assertum V.
C. de Leibnitio: alterum, si probatum
fuisse, non invenisse V. C. qvod qvæsivit,
qvæsivisse absolutam, invenisse hypothetica-
cam necessitatem. Cæterum nactus est
Opponentem M. Stræhlerum, servidum
alias communis causæ propugnatorem,
qui non modo in Diss. de Existentia Dei,
sed & in Respons. ad Apolog. Langhansii,
nostrum principium ab absoluta necessi-
tate vindicavit. Possunt sc. rationes di-
versæ esse pro diverso entium genere: pro
cor-

corporibus non sufficiunt, nisi externæ, efficientes, necessitantes hypothetice: pro Spiritibus sufficiunt internæ, svadentes, determinantes, qvibus positis res fieri potest, potest etiam non fieri, fit certo & infallibiliter, fit sponte tamen & libere.

§. IV.

Nexum rerum accusant alii, qvi illa omnium ad se invicem est relatio, vi cuius altera continet rationem sufficientem alterius. Est ille universalis, & corporum cum corporibus, & spirituum cum spiritibus & utrorumque invicem, servato nexus & rationum discrimine. Vocant dissentientes *nexus* Physico - Mechanicum, generali ipsis nomine, vel & invito magis, utpote fatalistis debito, concatenationem, quo nihil vel contingentia corporibus, vel libertatis Spiritibus relinqvi identidem criminantur. Placet hic responsio generalis *Bulffingeri*, philosophi, si quis, accuratissimi in Dilucid. Philos. p. 303. Nexus pendet ex ratione sufficiente : Rationis sufficientis positio non repugnat (vel contingentia, vel) libertati: igitur neque nexus repugnat no-

„stro sensu intellectus. Si qvis catenas
 „sibi fingere ineluctabiles velit & impu-
 „gnare , non ille nobiscum loquitur sed
 „cum nationibus barbaris ; illæ respon-
 „deant, utcunqve volent.

§. V.

Machina ob nexus recenti lingva Phi-
 losophorum dici mundus cœpit, sed cor-
 poreus, & mechanice fieri, qvæ ex stru-
 ctura corporum & statu antecedaneo
 per certas leges motus eveniunt. Credi-
 deram semper nil mali subesse Mecha-
 nismo, postquam hæc tria moneri vide-
 rem $\alpha.$ nec ipsam ullius Machinæ stru-
 cturam esse absolute necessariam. $\beta.$ nec
 statum ullum antecedaneum. $\gamma.$ nec de-
 niqve leges motus, inferri saltem necessi-
 tatem hypotheticam qvoad mutationes
 corporum in ordine naturæ. At vero
 Lernam malorum, & qvæ monstrum il-
 lud Spinozianum absol. nec. alit, clamant
 dissentientes. Audiamus breviter, cur
 sic: distinguit Ven. *Langius* in *Entdeck.*
 „ p. 67. Necessitatem in absolutam & hy-
 „ potheticam : absolutam iterum in Me-
 „ taphysicam & Physicam , qvam ulti-
 „ mam

isoniam nec Mechanicam, naturæ, conse-
 puentis, fatalem, fatum Physico-Me-
 chanicum longa serie appellitat, con-
 cludens hunc in modum: est ideoqve in
 Machinis, automatis & eventibus cau-
 sarum mere Physicarum & necessitate
 naturæ agentium, nulla contingentia,
 sed absoluta necessitas. Postulat in M.
 lib. disq. p. 3. in Machina & automatis aliud
 esse contingentiam actualis constitutio-
 nis, aliud consecut. Consentit Stræhle-
 rius, cui omnis mechanica necessitas ex
 Mechanismo pendens est Metaphysica.
 Diss. de P. R. S. p. II. Qværis, qvam ipsi
 tum necessitatem hypotheticam & con-
 tingentiam admittunt? nullam nisi a cau-
 sis liberis & libere agentibus pendentem
 & qvæ in libera voluntate fundamentum
 habet. Positis his principiis, postulatis,
 distinctionibus, orbis eruditus judicet,
 qvam genuinis, prona sunt imputationes.
 Agedum inqviramus, qvos illæ feriant,
 eos, qvi triplicem in Mechanismo con-
 tingentiam admittunt, an, qvi naturam in
 fatum transfundunt, qviqve naturales
 eventus omnes in fatalem necessitatem?

C , aut

155

aut nullam certe naturam agnoscant, aut partialem spinosissimum ipsi foveant, qvem aliis obtrudunt. Concludo ex saniori Philosophia α. Necessitatem naturæ non esse absolutam. β. Contingentiam primæ constitutionis tollere in ipsa radice necessitatem absolutam consecutionis. γ. Contingentiam in mutationibus corporum non pendere a libertate causarum secundarum.

§. VI.

Sed & datur non inter Spiritus modo, qvi unam *Dei civitatem* (stylo Leibnitiano Monadol. §. 87.) inter se faciunt, verum in Spiritibus quoque e. gr. Anima humana ejusque mutationibus. Ita ex repræsentatione appetitus, ex appetitu repræsentatio, ex repræsentatione una, altera, ex appetitu uno alter per regulas experientia notas seqvuntur. Ill. Leibnitzius attendens contineri in anima eminenter, qvod in Mechanica pulchrum est, animam *automatum* vocavit, sed spirituale, sed liberum ab automatis corporeis sollicite discretum. Theodicæ §. 403. Nomen tulerunt ægre dissentientes, qvi cum

cum Machinas automata appellare con-
sueverint, animam esse Machinam, me-
chanismo subjici, nec aliter in suis se ha-
bere mutationibus, quam horologium
aliquod, per saltus & injustas consequen-
tias pro more arguerunt. Qvicquid sit,
nomen automati propriissimo sensu ani-
mæ competere, quippe cujus mutationes
omnes fiunt per principium internum &
appetitum suum, naturaliter; Machinas
autem improprie & ab ignorantia philo-
logorum antiqui temporis automata vo-
cari monstravit Cl. *Bulffingerus* Dil. Ph.
p. 347. Rem vero salvam arbitror, ubi ca-
sus illos observaveris circa ortum volitio-
num ex repræsentationibus, ne libertas
damnum patiatur. conf. Theodic. §. 3 II.

§. VII.

Pergit in suis mutationibus anima, ac si
(per absurdum) nullum esset corpus. Per-
git vicissim corpus in suis mutationibus,
ac si nulla esset anima. Connectuntur
mutationes utriusque & consentiunt in
uno homine, teste experientia: Modum
vocant recentiores *Harmoniam Præsta-*
bilitam: memineris tamen hypothesin es-
se,

55

se, non dogma in hoc solo a reliquis hypothesibus diversam, quod principium effectivum perceptionum in anima & motuum in corpore statuatur intrinsecum partibus & naturale, principium vero exigitivum extrinsecum partibus, sed homini, ut toti, intrinsecum, hic, ut in cæteris. Qvam bene consuluissent sibi dissentientes, si ab odiosis criminationibus abstinuisserent, usque dum intimiora hypotheseos ipsis perspecta forent. Enimvero qvis crederet, tot tantisque absurditatibus laborare, ut per hanc Atheismus, Spinozismus, Mechanismus, & ismi, nescio qvi, introducerentur, tolleretur libertas, per consequens totius moralitatis fundamentum, esset homo duplex horologium, esset anima corpori alligata, ut canis currui, a quo invitus hinc inde trahitur, vid. *Langii Entdeckung* p. 205. at *caninum illud simile apud Waltherum in eröffnete Eleatische Gräber* c. 8. §. 3. Melius illi, qui dissentunt, sed modeste & philosophice, ita *Bælius* præter impossibilitatem fere ursit nihil, ita *Holmannus* difficultates varias doce, & ut Philo-

phum

phum decet, circa rem exhibuit, qvam
 longe absit ab imputationibus abunde te-
 status Diff. de Harmon. Pr. & Observ.
 Elenct. aduersus Disputatorem Halensem.
 Res omnis, ni fallor, recidit. $\alpha.$ ad possibi-
 litatem qvoad corpus, quoad animam,
 qvoad harmoniam utriusque. $\beta.$ ad præ-
 scientiam Divinam & determinatam con-
 tingentium veritatem. Utrumqve simi-
 li non male expressit Cel. Jaqvelotius:
 qvod si Sempronius præsciret hodie, qvid
 Causas cras libere juberet, & machinam
 humano corpori similem construeret,
 qvæ certa hora Cajum accederet, jussa-
 qve exseqveretur. Possibilitatem certe
 corporis, ceu machinæ cujusdam famu-
 læ, nemo facile negaverit, ad corpus at-
 tendens suum, vere divinum artificium
 & stupendam machinam, cujus partes &
 partes partium omnes sunt Machinulae,
 minus illi, qvi vel corpora brutorum au-
 tomata animabus destituta faciunt. Pos-
 sibilitatem animæ, qvæ ex interno princi-
 pio suas representationes & volitiones
 sine corpore omnes producit, vel status
 post solutionem a corpore loquitur.

Possi-

55

Possibilem denique harmoniam in præscientia Divina qvis dubitaret: ponamus, qvod verum est, novisse ab æterno Deum omnia possibilia seorsim, conjunctim, sub omnibus circumstantiis, sub qvibus existere possent: rationes in corporibus, qvibus positis, hi & non alii motus seqverentur, rationes in animabus, qvibus positis, hi & non alii appetitus: corpora, qvorum motus harmonici essent repræsentationibus animæ, animas, qvarum appetitus motibus corporis congruerent, dico fidenter, potuisse Deum Harmoniam præstabilire, dicerem fere, actu præstabilivisse, ita tamen, ut omnis exularet necessitas fatalis, sua corpori servaretur contingentia, sua animæ libertas. Hæc dicam apertius: profunde hic & cum ingenio lusisse magnum *Leibnitium*, modo lusus ingenii hæc hypothesis dicenda.

§. VIII.

Attigi præcedenti §. Præscientiam D. & determinatam principio R. S. contingentium veritatem: num exinde sequitur certos esse in mundo eventus omnes, nec alia evenire posse hoc respectu, quam qvæ eveniunt. Tango ulcus simul, ut putant dissentientes, recentis Philosopho-

qo^{lo}lo sophiæ, qvando assertur. *Quicquid est pos-*
sibilis in hoc mundo, illud aliquando vel est,
vel fuit, vel erit, item: impossibile est, ut non
veniant, qvæ in hoc mundo certa sunt, ita
Volffius vere magnus Philosophus Cosmolog.
§. 572. 575. Atqve sunt hæc loca imprimis,
misiultima, ni fallor, asyla, ad qvæ tanquam ad
ram & anchoram confugiunt dissentientes gra-
nillissimas imputationes salvaturi: proferre lu-
et ingenuam Cl. Holmanni confessionem Ob-
erv. Elenct. §. 7. Qvæ, inquit, sententia, id “
boujvod negare non possum, ex omnibus hypo-“
hesibus W. durissima mihi semper vila fuit,“
deo ut ipse aliquando, qvin periculosa sit,“
ix dubitaverim, cum me primum ad lectio-“
rem scriptorum Cl. W. accingerem: audia-“
sus, qvæ pergit: omne autem dubium, qvod “
nic moveri poterat, facile collabitur, dum “
modo distinguatur inter possibilia in se & ab-“
olute, & possibilia relative spectata. Scili-“
ter tot motus animorum atqve hæc discrimi-
na tanta pulveris exigui jactu compressa qvie-
cunt. Videant, num in sua de naturali ne-
cessitate §. 5. sententia seqvatur magis, im-
possibile esse, alios eventus seqvi, qvam qvi
seqvuntur. Videant, num postulent contra-
dictoria: ut ad possibilia hujus universi perti-
neant ea qvoqve, qvæ nec facta, nec fiunt, nec
futura in hoc universo sunt, Lang. Mod. disq.
pag. 3. Videant, num Divinam ipsi præscien-
tiam

55

riam circa determinatam contingentium veritatem impugnent, quam viribus conjunctis adversus extraneos rueri deberent.

§. IX.

Nolo addere de *necessitate morali Deo tributa in eligendo optimo*: qui fatum in ea quærunt, vel, quid sit libertas, non intelligunt, vel transitum faciunt ab Autore ad opus. Nolo de æternitate mundo, sed cum dependentia primo, secundo cum successione, tertio denique in hypothesi nuspian concessso, si mundus ab æterno esset creatus. Nolo de ortu simplicium ex aliis simplicibus negato, quo creationem simul negari criminantur male affecti. Nolo de progressu in infinitum, quem in Physica ad causas naturales restringunt, in Metaphysica ad Deum reducunt & in Deo terminant. Tantum exhibere volui, quantum & pro specimine aliquati Academico sufficere ratus, & ad probandum: fatum in recenti Philosophia frustra haec tenus & falso quæsium.

F I N I S.

Philos. B 655

